

Introducere

Despre mine... mai puțin despre alții Adevărul și dreptatea sunt fără umbre, oriunde și oricând

...31 decembrie 2019. Ultima zi, ultimele ore ale unui an care-a trecut și s-a mai adăugat la cei suficienți de mulți... pe care îi am deja.

Stau în fața colii albe de hârtie și-mi pun la îndoială pentru a câta oară, propria-mi capacitate de a gândi liber, a spune ceea ce gândesc și așterne pe hârtie gânduri, trăiri, concluzii... unele solide și coerente, altele răzlețe.

Trăiesc dintotdeauna în mijlocul poporului român, poporul meu, țara mea și mă întreb unde ar fi fost această națiune, acest popor, această țară, dacă ar avea ca armă *puterea dreptății*. Oare România cu liderii trecători, mai mult sau mai puțin capabili și cu acest minunat popor își mai poate apăra în vreun fel interesele? Oare dese, mult prea dese răbufniri emoționale, pe care le văd aproape zilnic la pasagerii lideri autohtoni exprimate în media sau aiurea, chiar ne feresc sau ne pot feri de probleme?

Și justiția noastră, a românilor, ce e cu ea? De ce și cine dorește să se întâmple o atât de amplă și de nestăvilă bulversare. Avem, în continuare... în fiecare zi câte un spectacol. Nu neapărat televizat, nu neapărat în mediul online, ci, cel mai mult, în suflete și conștiința acestui neam, ca să nu mai vorbesc despre cei care într-un fel sau altul slujim Zeița Justiției.

Când sunt protocoale secrete, făcute cu chiu cu vai publice, când sunt procese, în special penale – dirijate... când avem SIIJ, când nu mai avem, când se întrunește CSM-ul, când nu, că e greu cu cvorumul, când avem nevoie la ÎCCJ de complete specializate, când... merge și așa. Și atâtea... și atâtea... evident mult prea multe incoerențe de toate felurile, zău că-ți vine lehamite.

* * *

Pași în umbra dreptului nu se vrea neapărat o carte incitantă, cum ar putea să sugereze titlul. Cred că este mai curând o carte cu conținut constatator ce vrea să aducă la cunoștința cititorului, avizat sau nu, anumite date, fapte, judecăți de valoare, elaborate, preluate și prelucrate și cu ceva știința dreptului, și cu 40 de

ani de experiență trăită în domeniu și sigur, prin comparație uneori benefică, alteori nu, cu alte epoci, anterioare sau posterioare anului 1989.

Dreptul, cum e și firesc, nu ar trebui să aibă niciun fel de umbre. Dimpotrivă, trebuie să fie clar, limpede, transparent. Când apar umbre și încerci măcar în parte să le vezi, să le cunoști, așa cum am încercat eu sumar și timid, ca un începător să „pășesc” în aceste umbre, existențe nedorite, încep să constat că găsești dispuse mascat sau chiar la vedere – zone, teritorii, unii le-au numit „câmpuri” opace, poate uneori ușor străvezii, dar în mod cert existente și foarte sigur dăunătoare.

Constatările parțiale și, evident incomplete... și nici nu ar putea fi altfel, nu neapărat limpezesc dar incită la revoltă, uneori chiar dezgustă. Și totuși ele răbufnesc în diverse forme de exprimare, în Parlament, în politică, la diferite evenimente cu caracter juridico-științific, și chiar în nenumărate scrieri care au văzut lumina tiparului în revistele sau site-urile de specialitate, atât de căutate și de accesate de cei, cred, avizi de informare și adevăr. Cineva îmi atrăgea atenția recent, remarcând de la distanță preocupările și aplecarea mea spre scris, că trebuie să am mare grijă! Adică? Excesul de iubire pentru drept, pentru justiție, și nu numai, seamănă cu o boală. Iar orice carte, nu neapărat și aceasta, înseamnă o maladie învinsă. Dacă nu total, măcar parțial, oare să fie adevărat? Timpul, viața, noi înșine, cei care într-un fel sau altul de pe o poziție sau alta, slujim dreptul, vom trăi și vom vedea, însă, experiența de viață și cărțile din bibliotecile prin care am trecut, nu numai în vizită, m-au învățat că bolile cumplite se vindecă cu leacuri cumplite.

Sigur, în cartea ce v-o propun pătrunde mereu, în fiecare pagină, avocatul din mine. Ce să fac? Avocatura rămâne o boală grea și lungă, unii spun cumplită, deși, aș fi tentat să cred că avocații, cei adevărați, elitele profesiei și ale oricărei societăți nu mor niciodată. Ei doar se retrag (dispar) și nici atunci de tot. Le rămân discipolii, scrierile, pledoariile importante, foștii clienți..

Și într-o viață, nu scurtă și nici ușoară, îți dai seama de exemplu că regulile inclusiv cele juridice, sau cu atât mai mult acestea, sunt foarte bune și utile până nu mai sunt valabile. Iar ea, viața, este un teritoriu mult mai bogat și mai complex decât am reușit eu într-o viață de om, sau măcar o parte din ea, trăită intens, să o cunosc. Ca atare, este esențial să știm, uneori înaintea celorlalți, nu numai din profesiile specifice justiției, când se aplică reguli vechi, când se aplică cele noi, nu neapărat doar cele juridice, dacă acestea retroactivează, și mai mult, care sunt consecințele. Întotdeauna am vrut să știu și ce este în afara regulilor, ce scapă reglementării și de ce? Este important să văd, să constat ceea ce nu mi-a fost cunoscut niciodată pentru că este nou, nedescoperit, nedefinit, neînțeles, și cred că doar așa, ici și colo, putem trăi mai conștienți, mai informați, mai complet.

Profesia asta – de jurist, m-a învățat sau poate m-a făcut să conștientizez ceva mai profund că nu poți schimba muzica sufletului tău, decât dacă te dezumanizezi și/sau te alienezi refugiindu-te în altceva. Eu cred că doar când ești autentic ca jurist, ai acces la toată forța ta de creație, cred că numai atunci poți scrie și trăi bucuria paginii tipărite, atunci îți regăsești și stimulezi toate resursele, inclusiv pe cele care așteptau în stare latentă. Asta e valabil și pentru a fi fericit, dar în special pentru a duce povara nefericirii. Așa cred că măcar uneori, și temporar nu definitiv te poți pune în acord cu tine însuși.

În fața colii albe de hârtie te întrebi aproape automat care este adevărata poveste pe care ți-o spui și o spui prin cuvintele scrise. Sigur, pot fi interesante sau accesibile, la îndemână, numai poveștile iubitoare de adevăr, pentru că întotdeauna ceea ce se spune, sentimentele și adevărurile exprimate ar trebui să fie clarificatoare.

Ca jurist, indiferent de domeniul în care profesezi, povestea ta este cea care te construiești, care te inspiră, care te afirmă, care te susține, care te încurajează, care îți arată câte adevăruri juridice ai simțit, ai înțeles și cum te-ai transformat. Suntem în mod evident, rezultatul experiențelor noastre trecute, așa că vrei sau nu, povestea ta este cea în care îți deschizi inima și care în final, te lasă să spui „da, chiar iubesc dreptul, chiar iubesc avocatura”. De asta am rămas fidel acestei iubiri și chiar dacă timp de 12 ani am fost senator, m-am considerat întotdeauna și acolo, în Parlamentul României, mai întâi jurist. Și cred și acum că această lumină a justiției, a dreptății, a adevărului vine de la Dumnezeu, care te face să luminezi și calea ta, și dacă trebuie și calea altora. De aici, și iubirea de cărți, nu neapărat numai de drept.

Mi-am făcut cultura, atâta câtă este, în principal, în bibliotecă. Cartea este aripa care te înalță, ca singurul zbor al omului cu spirit, și asta într-o epocă în care toți sau, să nu exagerez, aproape toți, suntem suferinzi de lene intelectuală.

O carte bună, spunea cineva, este acea carte care te umanizează și te locuiește în timp.. te ajută să te înțelegi mai bine, care poate face minuni, deschizându-ți uși nici măcar observate până atunci.

Iubesc cărțile, citesc, nu știu dacă mult sau puțin, oricum nu cât mi-aș dori. Și dacă iubești cărțile, nu neapărat cele pe care le scrii (despre care întotdeauna spun că sunt incomplete) îmi place să iubesc și să trăiesc lângă personajele din cărți (și din filme), unele cărți oferindu-ți o bucurie aproape erotică, chiar dacă nu au această temă. Îmi plac și oamenii din cărți, dar și cei din viața reală, cei deosebiți, caracterele puternice, personalitățile accentuate, cei neasemănători și nu îmi plac patetismele exagerate și, în niciun caz, văicărelile chiar justificate. Am citit, am scris, întotdeauna prea puțin față de cât aș fi dorit sau putut. Dar am

făcut-o într-una, absolut neselectiv, pentru că eu continui să cred că spiritul trebuie să rămână liber și el trebuie să cerceteze tot, chiar dacă există în toate și o anumită dezordine și desigur, o limită umană. Terențiu spunea că „sunt om și nimic din ce este omenesc nu-mi este străin” („Homo sum, nihil humani a me alienum puta”) și dacă mai adăugăm parafraza lui Nechita „...sunt un om viu” ajungi la concluzia mea, să adori viața, adori clipele trecute, speră, știi că iubirea, pasiunea... nu se caută, se așteaptă, și așteptarea există în noi până la sfârșitul vieții. Culmea, te vezi în ce hal arăți, că îmbătrânești evident, îți dai seama că multe lucruri nu mai sunt posibile pentru tine pe lumea asta și totuși, constăți că aștepți, deci așteptarea există în noi. Noi românii, am numit această așteptarea ca nimeni în lume, spunându-i **dor**. Și include dorință și durere. Nu știu în ce proporții, pentru că dorința este întotdeauna o durere și pentru că ea se perpetuează la nesfârșit.

Mărturisesc public că viața trăită e prea complexă pentru a fi perfectă. Dovada că scopurile și sensurile acesteia sunt mult mai bogate, mai dificile și mai înalte decât ne putem noi imagina. Ar mai fi ceva, am știut din tinerețe că nu sunt perfect, dar mi-am dorit să fiu întreg. Sigur, în opinia mea perfecționismul înseamnă a căuta frumusețea, iubirea, bucuria, întregirea, unitatea, umanitatea și multe altele. Îmi amintesc că într-o scrisoare către fiul său, Constantin Noica îi mărturisea acestuia: „eu nu am a-ți da lecții. Spre capătul vieții văd că nu sunt în stare de mai nimic. Dar când mă uit îndărăt, văd că e ceva sigur până și într-o viață ca a mea: e bucuria. Nu am avut dreptate decât atunci când m-am bucurat. Omul, este ființa care jubilează. Omul a făcut bucuria și a văzut că era bună. Dar nu te poți bucura cu adevărat dacă nu ai cunoaștere, și dacă nu ai deschidere în lume, dacă oamenii suferă, dacă sunt strâmbătați în jurul tău, dacă sunt adevăruri neștiute în jurul tău, dacă nu vibrezi la toată bogăția lumii tale, dacă nu te desfeți cu joaca asta extraordinară a umanității din veacul nostru cu fluizii electrice și cu undele, dacă nu știi tot și nu iubești tot. Îmi vine atunci în minte că, dincolo de iubire și cunoaștere, ba cu ele cu tot, există o ordo gaudii (ordine a bucuriei). Și-ți spun numai: bucură-te și fă ce vrei!”

* * *

Frica și negativismul ne țin de obicei departe de succesul în cariera judiciară și atunci când constăți asta, începi să te întrebi unde sunt, dacă mai sunt, aristocrații culturii dreptului, ai culturii juridice din această țară. Chiar nu mai sunt? Este oare suficientă aplicarea legislației pentru a avea în societate nu doar instituții și decizii judiciare, ci și justiție? Am întâlnit, într-o de acum îndelungată carieră, de atâtea ori, cred chiar că de prea multe ori, interpretări ale aceluiași

prevederi legale, total diferite, uneori opuse. În doctrină se amestecă, mult prea des, punctele de vedere juridice cu cele morale și, mai nou, cu cele politice. În mod evident, dreptul este altceva decât morala sau politica, chiar dacă cele trei au origine comună.

Îmi amintesc că vorbea despre aceasta prof. Andrei Marga, și undeva într-un interesant și instructiv studiu spunea: „principiul moral”, „principiul democrației”, având ca prelungire „principiul dreptului” sunt, desigur diferite: „principiul moralei” funcționează și ca „principiul al argumentării” și se orientează spre persoană, în timp ce „principiul democrației” spre relații interpersonale, dar ele se reîntregesc reciproc. Justiția are tehnicitățile ei care trebuie respectate, nu numai sub aspect procedural, dar sensul justiției este de a promova în mod activ dreptatea, în situații diverse de viață, nu doar de a aplica reguli generale cu detașare de oameni și ignorând ceea ce rezultă pentru societate. Justiția ideală nu poate exista cu adevărat, decât, eventual, doar într-un „deșert moral”. În realitate, noi, toți slujitorii ei, prin ceea ce facem trebuie să tindem spre atingerea acestui ideal, chiar dacă suntem conștienți că nu se va întâmpla niciodată.

Am văzut recent, chiar foarte recent, că noul și totodată vechiul ministru al Justiției a declarat repetat că sistemul judiciar din România „scârțâie” din toate încheieturile și că toți cei implicați direct sau indirect ar fi contribuit la degradarea acestuia începând de la legislatori până la cei ce o pun în practică. Constat că toate zicerile privind necesitatea independenței justiției ca și statul de drept i se par ca fiind o demagogie reflexă. Aceasta în condițiile în care, cu un memorandum plin de șubreze argumente preluate în principal din fluxuri externe de sfaturi și presiune, dorește desființarea unei instituții necesare, nou create și care face primii pași – imperativul existenței Secției pentru investigarea infracțiunilor din justiție (SIJ), cred că este de actualitate. Și atunci, apare în chip firesc și necesar întrebarea: într-o Românie ce se dorește „normală” nu ar trebui să vedem măcar noi, în calitate de „slujitori ai Zeiței” cum se poate ca prin hotărârile judiciare pronunțate de instanțe de orice grad să se ajungă la îndeplinirea justiției? Acum, când se dorește „resetarea statului” și nu, așa cum ar fi firesc în opinia mea, democratizarea acestuia. De aceea, fără legi în interes public, în locul legilor ca instrument de luptă împotriva cuiva, fără proceduri normalizate capabile să promoveze dreptul, fără instituții „decolonizate”, prin trecerea selectării și numiri magistraților în seama unei autorități publice recunoscute; fără revederea sistemului de pregătire a juriștilor, nu cred că putem vorbi de întărirea justiției și chiar de independența ei. Asumarea conștientă de către toți cei implicați a adevărului conform căruia independența justiției și chiar formarea unei conștiințe

juridice se poate baza nu numai pe educație ci, în principal pe dezvoltarea prin amplificarea a unei organizări instituționale specifice. Altfel, cred că riscăm, și sunt deja semne că alunecăm pe nesimțite într-un fel de feudalism în care demnitățile, inclusiv cele din justiție, se tratează ca proprietăți și atrag privilegii. Doar că e un alt fel de ev mediu, ce nu cunoaște merite, noblețe și în special onoare.

Pentru că, să nu uităm, normele pe baza cărora oamenii pregătiți pentru aceasta înfăptuiesc justiția, așa cum spuneam, sunt interpretabile, de aceea, în principal magistrații, dar nu numai ei, puși în fața unor legi ambigue trebuie să poată respecta zicerile Apostolului Pavel, conform căruia „litera omoară, dar spiritul face viu” (a se vedea Corinteni 3.6) și mai mult decât atât, tratând lucrurile într-o altă gamă, putem spune că judecătorul poate ierta, dar legea nu.

* * *

La final, a spune „*drept*” înseamnă în limbaj obișnuit „a spune adevărul”. Cuvântul *drept* provine din latinescul *directus* ceea ce înseamnă linie dreaptă, iar corespondentul juridic este *jus* – drept, dreptate, licit. Am considerat, și nu sunt singurul, că o carte de natura celei prezentate publicului este arma cea mai eficientă în lupta, uneori crâncenă și întotdeauna inegală, cu sistemul. Lumea cărților este cea în care un jurist se retrage pentru a înțelege, a uita, sau poate... a ierta. Cred că am reușit să reunesc, nu fără dificultățile inerente, sub titlul „**Pași în umbra dreptului**” studii, articole, puncte de vedere și chiar trăiri și stări sufletești, elaborate și simțite în cursul ultimilor ani, multe dintre ele, aduse la cunoștința publicului cu diferite ocazii în periodicele existente, în formă tipărită sau online, toate referitoare la drept și justiție și nu numai. Sigur, preocupările mele în domeniu ar putea fi „umbrite” de calitatea de avocat, și unele de aceea de senator. Dar în optica mea, desigur subiectivă, dar întotdeauna juridică, argumentele le-am luat și din abordări filosofice, economice, sociologice, și desigur juridice, pe care eu le-am considerat reprezentative. Nu știu dacă am reușit mare lucru. Asta o va spune cititorul, mai mult sau mai puțin interesant sau curios, dar încercarea uneori disperată de a așeza sau reșeza dreptul, dreptatea, ca valori conducătoare ale justiției, în locul lor, nu mi-au lipsit nicio secundă. Pentru că, în adevăr, o justiție care nu promovează numai dreptatea, nu poate exista niciunde, nicidecum.

31 decembrie 2019

Roman

Autorul

Partea I
CUGETĂRI, DISCURSURI, INTERVIURI

Speranța ca dreptul să iasă din umbră

Mi-amintesc cu drag de prima întâlnire cu Maestrul Chelaru și de paharul de vin pe post de martor, vin savurat cu revelația că-n fața mea stă nu neapărat Senatorul, Avocatul, Președintele Uniunii Juriștilor ori Profesorul, ci sufletul mare al unui om pasionat. Al unui confrate co-moldovean, îndrăgostit de rigoarea (de odinioară a?) dreptului, sedus de noblețea avocaturii, preocupat până la obsesie de revizuirea principiilor constituționale, convins de virtuțile conservatorismului etic și mare iubitor de taifas.

Că acuma Senatorul, Maestrul, Președintele și Profesorul mă provoacă să zic două impresii despre *Pașii* (lui) *în umbra dreptului*, asta nu înseamnă că gustul și parfumul aceluia pahar de vin a dispărut. Abia aștept ca prietenul Ioan să deschidă o sticlă nouă...

Da – zic eu, onorat – analizele Juristului Chelaru, cuprinse în paginile următoare, merită toată atenția Dumneavoastră.

În primul rând, pentru că ele vin din pasiunea unui (auto-denumit) amoretat de drept. Nu de dreptul văzut ca depozitar de rețete tehnice și șurubăreală mecanicistă ori de dreptul ca „materie de schimb” ori „material de export” (Allard-Garapon, citați în carte), ci dreptul ca „artă a binelui și a dreptății”, dreptul ca ideal al cartezianismului și întrupare supremă a silogismului, dreptul ca idee, dreptul ca axiomă peripatetică. Un drept care trebuie ocrotit de „forțele centrifuge care-l afectează”, un drept care, cum zice Profesorul Chelaru, trebuie construit sub acoperișul lui *do ut des* – dau ca să primesc.

Pe urmă, pledoariile pe care le veți regăsi după această introducere merită savurate pentru că ele coboară din sufletul și din mintea unui om sedus de roba și de misiunea de avocat, din dragostea lui pentru o profesie nobile și vitală pentru semenii, din grija ca această profesie să nu fie, conform Autorului, „bagatelizată” ori „supra-comercializată”, din dorința ca această breaslă să redevină unită, din speranța lui că avocatura își va conserva statutul de profesie „sacră”, apropiată și de nobilele misiuni pro-bono. Sunt aspirații și speranțe extrem de acute, în condițiile în care avocatura de azi – zice Maestrul – a ajuns să

funcționeze după principiul de la Junimea („intră cine vrea, rămâne cine poate”) și, mai ales, în „lumea post-justiție” care riscă, potrivit lui Marie-Aimee Peyron (citată în paginile cărții), să intre în etapa dezumanizată a „justiției fără judecător, fără avocat și fără cetățean”.

După asta (ordinea argumentelor e aleatorie oricum), cartea Mentorului Chelaru este mișcătoare pentru grija exprimată pentru învățăceii lui, ucenici, studenți și stagiari, „copiii”, cum îi numește patern. „Copiii”, ei, tinerii, viitorul nostru ca sănătoasă orânduire de drept. Grija ca ei, „copiii” să izbândească în viață și în drept fără ca „să dea cinstea pe rușine”. O constantă preocupare ca omagiu adus maestrului Ilie Nicolae, pentru care legea fundamentală a pregătirii tinerilor era studiul individual neîntrerupt, „să nu te desprinzi niciodată de carte”.

Apoi, pledoaria Maestrului Chelaru este salutară pentru retorica dezvoltată în sprijinul independenței justiției și a sistemului judiciar, pentru protestul contra unui sistem ca „mastodont al interceptărilor și arestărilor” și a „manipulării pe termen lung a justiției”, pentru curajoasa critică a imixtiunilor politicului (local ori de aiurea) în facerea dreptului autohton, pentru denunțarea protoalelor secrete încheiate de organe de anchetă penală cu serviciile de informații, pentru severa critică a așa-zisei „lupte anti-corupție” ca „minciună gros fardată” și pentru amarul semnal de alarmă că „se întâmplă să vorbim în șoaptă în propriile case”. Dreptul trebuie să se înstăpânească în stat nu pentru „a fi pe placul Continentului” – zice Senatorul cu convingeri social-democrate, ci pentru ideea de justiție în sine, pentru dreptate și pentru echitate.

Nu în ultimul rând – ba dimpotrivă, aș plasa argumentul ăsta într-o lojă specială – *Pașii în umbra dreptului* este o lucrare remarcabilă pentru insistența conservării justiției în limitele definiției sale umane, prietenești și pacifiste. (Și) din perspectiva asta, sunt absolut de acord cu Profesorul Chelaru, îndrăgostitul de civil: dreptul nu este reductibil, așa cum încearcă „justiția televizată” să susțină, la justiția penală represivă, vindicativă și, în fond, anti-creștină. Nu, oameni buni, dreptul e mult mai mare decât acest penal ca pavilion spitalicesc, iar pledoaria Maestrului Chelaru este absolut convingătoare pe subiect.

În fine, Președintele Chelaru merită ascultat și citit pentru apelul său întru redefinirea profesiei în cheie intelectualistă și pentru revitalizarea studiilor și scriiturii juridice. E un apel care vine într-o epocă marcată de de-profesionalizare, de bagatelizare a cercetării științifice, de adâncire a prăpastiei dintre „practică” și

„teorie”, de agramatism juridic și de domnia regulii „merge și-așa”. Un apel care ar merita, cred, să adune cu adevărat juriștii în uniune și în bibliotecă.

Nu-mi rămâne decât să sper că așa se va întâmpla. Și, în plus, că Maestrul, Senatorul, Profesorul și Președintele Ioan Chelaru va ajunge, într-o bună zi („Decât încropeală la termen, mai bine bună tocmeală după scadență”) să ofere și „copiilor” lui sau Dumneavoastră un alt pahar de vin în semn de satisfacție că aspirațiile lui exprimate în această carte s-au împlinit.

Av. dr. Florentin Țuca
28 decembrie 2019